

SANTERI ALKIO

MENNYT

Santeri Alkio

Mennyt

«Public Domain»

Alkio S.

Mennyt / S. Alkio — «Public Domain»,

Содержание

I	7
II	10
III	13
IV	15
V	20
Конец ознакомительного фрагмента.	21

Santeri Alkio

Mennyt

Vanha kyläkoulumestari sen ensin pani liikkeelle, sen jutun, että salvumies Laivurisen poika on teräväpäisin kaikista kylän pojista. Kun ukko Laivurinen sai tuon tietää, kysyi hän asiaa vielä varmuuden vuoksi itse koulumestarilta, ja tämä tunnusti todella niin sanoneensa. Siitä pitäen isä sitä jutteli kylässä, missä milloinkin oli työssä. Ja ihmiset rupesivat erityisen uteliaina tarkastelemaan Laivurisen Eeroa, onko pojassa mitään erinomaista teräväpäisyyttä. Kyllähän hänessä varmaan oli jotain toisenlaista kuin muissa paimenissa, sillä vähitellen tuli pysyväksi sananparreksi, että Eero on hyvin teräväpäinen poika.

Pidettiin aivan luonnollisena asiana – ja siitä puhuttiin melkein liiankin usein –, että jos vain isä Laivurisella olisi varoja, niin pitäisi panna poika kouluun ja tehdä siitä pappi. Mutta yhtä luonnollinen asia oli sekin, että poika jää perintöammattiinsa, sillä isällä ei ollut ensinkään varoja liikennemään sellaiseen.

Poika rupesi lähentelemään kahtakymmentä ja yhä selvemmin ymmärtämään, mitä ihmiset puhuivat hänestä. Hän ajatteli usein sitä. Ja mitä useammin ajatteli, sitä raskaammalta alkoi kirves tuntua, savi kävi ojanpohjassa yhä vaivalloisemmaksi nostaa: hän ajatteli, ajatteli yhä kiinteämmin mitä ihmiset puhuivat.

Hän oli muuten kyllä hyvin siivo poika, ja maksettiin hänelle hyviä renginpalkkoja. Mutta nyt hän rupesi kuvittelemaan, ettei Jumala ole häntä rengiksi luonut.

Ajatukset kirkonpöytästä oli hän jo aikoja sitten jättänyt, mutta siellä oli nyt toinen, nimittäin kansakoulunopettajan kateederi; se istui ajatuksissa kuin painajainen.

Vihdoin se puhkesi ilmi. Hän uskoi sen kenelle hyvänsä, joka vain kuulla tahtoi, ja lisäsi aina: "Kun olisi vain rahaa, niin..."

Tästä ruvettiin puhumaan, ja Eeron lahjat näyttivät todella yhä enemmän erikoisilta, niin että miehet, hyvät kylänmiehet, rupesivat ajattelemaan sitä synniksi, jos tällaisten lahjain pitää kulua puiden hakkuussa ja ojankaivussa.

Siitä tuli vihdoon täysi tosi. Hyväntahtoiset isännät lupasivat mikä rahaa, mikä takausta. Eero valmistautui jonkun johdolla pääsyttökintoon. Hän meni Jyväskylään, pyrki seminaariin ja pääsi.

Sitten meni kaikki jo itsestään. Paljonlaisesti häneltä koulussa kului, sillä luonnostaan haluten olla eturivin miehenä katsoi hän ehdottomaksi pakoksi elää mukana. Rahaa ne maksoivat vaatteet, pikku tuutingit y.m. Rahan lähteet tahtoivat ehtyä, ja joskus oli tosi pulakin. Mutta niistä suoriutui väliin toisella, väliin toisella tavalla, niin että hän tavallisen ajan kuluttua jätti seminaarin selkänsä taakse tuoden sieltä paremmanpuoleiset arvosit taskuunsa.

Onni potkaisi häntä vieläkin. Hän sai samana suvena paikan N – n kansakoulussa. Palkkaa tosin ei ollut kuin 900 markkaa ja siihen lisäksi niitä näitä luonnossa. Mutta Eero otti sen kuitenkin vastaan, kun oli kerta hakenut, ja meni sinne. Olihan siinäkin palkkaa aluksi. Hän laski, että hyvässä kädessä hän maksaa siitäkin velkansa kuudessa, seitsemässä vuodessa. Sydän hehkui silloin onnesta ja ilosta. Kukapa, hän ajatteli, viisi vuotta takaperin, kun raakana työjusuna ojaa kaivoin tahi metsässä puita kaadoin, kukapa olisi ajatellut, että näin pian olen valmis opettaja ja jo ainakin kahdeksan vuoden kuluttua velaton mies!

Jumala oli suonut onnea Laivurisen Eeron matkaan, niin sanoi Eero itse ja niin sanoivat kotikyläläiset.

Sitten vielä: kun on elämänhalua hehkuva nuorimies, kun on melkein tuhanteen markkaan nouseva palkka, jos kaikki lasketaan, vapaa asunto ja lämpö, kun on palkankorotuksen toivo ja osallisuus leski- ja orpokassaan, – niin täytyypä sanoa, että hän on oikein aika kytöjuurakko, sellainen nuorimies nimittäin, – jollei siinä asemassa ollen ajattelisi, että miehen ei ole hyvä yksinänsä olla.

Laivurinen ei ollut sellainen. Heti ensi vuotena paikan saatuaan hän nai erään köyhän, hiukan sivistystä saaneen tyttösen.

Mutta kohta jälestäpäin lisääntyi hänen perheensä toisellakin tavalla. Isä oli kuollut pari vuotta sitten. Äiti oli jäänyt tyhjäksi, köyhäksi ja turvattomaksi. Siihen tuli vielä raajarikkoinen sisar-raukka, joka kokonaan saattamaton ja tajuttomana makasi sängynloukossa. Kotikunta kyllä oli parina vuotena antanut vaivaisapua. Mutta kun Eero pääsi seminaarista ja sai paikan, päätti vaivaishoitohallitus, että hän oikeastaan onkin velvollinen pitämään huolta puutteenalaisista omaisistaan. He kirjoittivat asiasta Eerolle. Tämä ensin pahastui ja kysyi, luulevatko he hänen täällä kultamaassa olevan. Mutta hän keskusteli asiasta vaimonsa kanssa, ja he tulivat siihen yksimieliseen päätökseen, että otetaan muori ja sisar tänne. Laitetaan joku sänky kyökin loukkoon, niin saavat siellä maata. Pannaan piika pois, niin silläkin säästetään ... saattaahan se äitivanha vielä edes astioita pestä ja muussa pikkuaskareessa autella.

Sittemmin, kun tämä päätös oli tehty ja Eero vielä tarkemmin tuli asiaa ajatelleeksi, oli hänestä aivan luonnollista, ettei hän viitsisikään sanoa kotipitäjänsä vaivaishoitohallitukselle, ettei hän jaksa äitiänsä elättää. Vasta sitten hän huomasi näin ajattelevansa, kun päätös oli jo tehty. Se innosti häntä itseään ja vaimoa, tuntuipa sinä päivänä olo kumpaisestakin ikäänkuin varmemmalta: voitiinhan siten tosityössä näyttää, ettei tässä eläminen sentään ole niin kovin kymmenen kynnen nenässä. Niin ottivat he muorin ja sisaren luoksensa.

Laivurinen tuli muutenkin erittäin huomatuksi pitäjässään. Hänellä oli intoa muillekin asti. Kaikkien hyvien asiain harrastaja hän oli. Muun muassa raittiusseuran perustaja ja esimies, monien muiden seurain asiamies ja ainoa puhuja ja esitelmänpitäjä koko pitäjässä. Ennen Laivurista olivatkin olot siellä takaperoisella, korpikylän kannalla. Mutta Laivurinen puhalsi henkeä, viritti kuntalaisissa osanottoa ja intoa harrastuksiin.

Ihmiset ja erittäinkin edistyksen harrastajat sanoivat usein: "Ihan mättääseen menisivät täällä puuhut ja harrastukset ilman sinua". Paljon olikin totuttu häneen luottamaan ja aina vain kaikenmoisia satunnaisia johtotoimia hänen selkäänsä panemaan. Kyllä hän ne suorittikin innolla ja taitavasti. Pitäjäläiset joutuivat tunnustamaan, että heillä on aivan verraton kansakoulunopettaja.

Mutta eräänä kevätlukukautena rupesi häntä omituisesti väsyttämään. Ruumis osoitti arveluttavia riutumisen merkkejä, ja henki kadotti vähitellen pirteän elinvoimaisen luonteensa.

I

Pieni mies, suuri pää, terävät, surumieliset silmät, kulmikas otsa, iso nenä, poskilla harva parta sekä ylähuulessa samansukuiset viikset ja kasvot laihanpuoleiset, – sellainen oli kansakoulunopettaja Eero Laivurinen.

Punaiseksi maalattu, lisärakennuksella jatkettu, kahdelta taholta puutarhan ympäröimä talo, joka oli aivan kylän laidassa, pääty maantielle päin, siinä kansakoulutalo, jossa Eero Laivurinen oli opettajana ja isäntänä.

Kello 8:n ja 9:n välillä aamulla sekä 3:n ja 4:n välillä ehtoolla oli hänen jo toista kuukautta nähty tekevän säännöllisiä kävelymatkoja kylän läpi harjulle, missä viivyskeli aina pitemmän aikaa, kunnes palasi sieltä suoraan kotiin.

Harjulla kasvoi muutamia vaivaisia mäntyjä kivien lomissa. Ne olivat todella oikeita vaivaisia: joka jäsen väärä, vino, suhdaton, muodoton. Kaikkien juurilla ei ollut edes maata, sen kun olivat elukat tallanneet ja polkeneet sorkillaan. Sellaiset, joille näin oli käynyt, kamppailivatkin jo kuoleman kanssa, mutta se oli siivoa, hiljaista, valittamatonta kamppailua. Sen huomasi ainoastaan siitä, että neulaset keskikesällä alkoivat, ensin punertaa, sitten kellastua ja vihdoin järjestänsä tippuivat alas ja peittivät kuoresta paljaksi kalutut juuret, ikäänkuin salataksensa asian todellisen laidan.

Tuolla kuivalla, näivettyneellä harjulla oli kuitenkin omituisuutensa, viehätyksensä. Se oli ainoa korkeampi paikka kylän luona, ja sieltä oli erinomainen näköala kirkonkylään saakka, sekä koko tienoon viljaville pelloille.

Oli heinäkuun alkupuoli. Laivurinen nähtiin taas tavallisella kävelyllään. Hän oli juuri puolitiessä, nousussa harjulle, kun hengästyneenä seisahtui ja aikoi levätä. Mutta kohta hän ikäänkuin säpsähtäen hylkäsi sen ajatuksen, lähtien entistä kiivaammin nousemaan puolijuoksua. Kiirehtiminen täytyi kuitenkin kohta lopettaa, ja sitten hän vitkalleen kävellessä jatkoi matkaansa, kunnes saapui ylös. Siellä kääntyi hän tieltä polun tapaiselle, joka mutkitteli kivien ja kitulioiden mäntyjen sekä katajapensaiden välitse. Arvelematta, jopa erityisellä kiireelläkin hän kulki, kunnes saapui erääseen omituiseen soppeen, pensaikkoon, jonka muodostivat toisiaan likekkäin kasvavat mäntyvaivaiset. Niiden keskelle oli jäänyt pieni tila, ehkä sentähden, että muutamat nostamuskivet siinä peittivät maata. Yhdelle näistä kivistä istahti Laivurinen, ja hän oli yht'äkkiä puolittain kadonnut näkyvistä – havumajaan.

Hän huohti kuin kotiin päässyt, loi tuttavallisen yleissilmäyksen ympäröiviin mäntyihin. Näki kaikkien olevan ennallaan, sovitteli itseään yhä tyytyväisen näköisenä kivelleen, loi hajamielisen katseen alas kylään, sytytti paperossin ja rupesi nähtävästi nautinnolla polttamaan.

Maisema ja kylä alhaalla, jotka tässä muodostivat jonkunlaisen näköalan, ne olivat varmaankin Laivuriselle silloin, kun hän tämän paikan löysi, tuottaneet huvia, ehkäpä nautintoakin. Mutta näköala oli jo käynyt tutuksi ja vanhaksi; hän silmäili sinne ainoastaan hajamielisenä, välinpitämättömänä.

Kuitenkin mies erinomaisen hyvin viihtyi siellä. Ehkäpä juuri paikan yksinäisyys siihen vaikutti.

Nyt ei hän paljoa ulommaksi katsellutkaan, enimmäkseen vain noita käpertyneitä ja kummallisen koukkuisia mäntyjä. Mies saattoi katsella yhteen, samaan kohtaan pitkän ajan, ennenkuin silmä siitä siirtyi hiukan sivulle, toiseen omituisuuteen. Laivurinen viipyi siinä noin puolen tuntia ja näkyi viihtyvän erinomaisen hyvin. Pari eri kertaa astui hän jo muutaman askeleen pois päin, mutta palasi taas takaisin ja istui entiseen paikkaansa. Kivien päälle oli kasautunut joukko männynneulasia. Niitä hän asetteli ja muodosteli, menetellen niiden suhteen kuin lapset. Vihdoin mies kuitenkin liikahti levottomasti, katsoi kelloaan ja lähti pois, mutta yht'äkkiä vähän matkan päästä palasi takaisin, hajoitteli sauvallaan neulaset huolellisesti ja lähti sitten. Ennenkuin hän ehti tielle, seisahtui vielä kerran ja katseli vakoilevasti ympärilleen. Kun ei ketään näkynyt, heitti hän sauvan niskaansa, piti käsin kiinni sen kumpaisestakin päästä, pullisti rintaansa ja hengitti syvään.

Kun temppu oli suoritettu, silmäili hän taas hätäisesti ympärilleen, juuri kuin jotakin peläten tahi häveten. Kun ei ketään näkynyt, jatkoi rauhoittuneena matkaansa kylään päin.

Hänen ehdittyään nimismies Bendellin talon kohdalle juoksi sieltä pieni poikanen ilmoittamaan, että pappa oli kutsunut opettajaa sisään. Laivurinen meni, mutta jo ovela kysyi:

"Mitä sinulla nyt?" Hän ei tänään kuitenkaan näyttänyt mitenkään vaivatulta, päinvastoin iloiselta.

"Mitä sinulla nyt!" matki Bendell nauraen. "No, onko sinulla sitten niin tulinen hätä, ettet edes istumaan joudu?"

"Eikä olekaan", sanoi Laivurinen hävähden ja istui. "Ajattelin vain, mitä sinulla on, kun kutsumaan panit."

Bendell tarjosi tupakkaa.

"Savuta."

"Kiitos."

"Jaa... Henkivakuutus-yhtiöltä sain tänään kirjeen. Eivät ole hyväksyneet sinun hakemustasi."

"Vai ei."

"Eivätkä ilmoita vielä syytäkään, miksi ei."

"Tietäähän sen sanomattakin."

"No mutta miksi eivät ilmoita!" Bendell tahtoi kaikin mokomin ajaa syyn henkivakuutusyhtiön herrain pahan tahdon tiliin, sillä joka kerta kun hän loi silmänsä Laivuriseen, huomasi hän, että tähän oli ilmoitus kipeästi vaikuttanut.

"Mistä he niin normaaliterveitä saavat", pahoitteli Bendell. "Tohtori kanssa sellainen... Mutta kuule! Syksyllä sinun täytyy koettaa uudestaan. Sinä näytätkin nyt jo taas paljon paremmalle."

"Näytänkö?"

"Ihan totta."

"Saadaanpahan sitten syksyllä nähdä." Laivurinen huokasi suu hymyssä, sanoi hyvästi ja lähti.

"Sinullapa on kova kiire", ihmetteli toinen.

"Noo ... siellä on kotona toimia. Käy katsomassa."

"Samoin, samoin!"

Laivurinen meni taaksensa katsomatta, vaikka toinen seurasi pihalle saakka.

Ehdittyään kotiin huomasi siellä olevan aivan tyhjää ja hiljaista. Hän meni katsomaan kyökkiin. Siellä ainoastaan piikatyttönen askarteli keittoastain kanssa, ja saattamaton, raajarikkoinen sisar makasi sängyssään kyökinloukossa. Tyttö ilmoitti rouvan ja lasten menneen kylään; muorista ei tiennyt sanoa mihin lie mennyt. Laivurinen palasi huoneeseensa ja istui soutuoliin.

"Tiesinhän minä sen ... aavistinhan minä, etten saa henkivakuutusta!" hän siinä itsekseen jupisi, heilautti kärsimättömästi ruumistaan ja tuijotti suoraan eteensä.

Siitä oli kulunut kaksi kuukautta, kun oli henkivakuutusta varten ollut lääkärin tarkastuksessa. Sen jälkeen se oli ollut hyvin usein mielessä. Jos eivät vakuuta, en välitäkään, oli hän toisinaan ajatellut; kuka sen tietää, miten kauan elää... Saa vain sinne pienistä tuloistaan suuren osan syyttää. Mutta, ajatteli hän taas toisinaan, hyvä se olisi... Nuo velatkin...

Silloin aina kun velat tulivat mieleen, herpautui oudosti, tunsikin ikäänkuin kutistuvansa pienemmäksi, voimattommaksi ja vajoavansa hiljakseen jonnekin... Oli kulunut jo kuusi vuotta siitä, kun paikan sai, ja – siinäpä ne velat vielä olivat.

"Jospa ... jospa ne vakuuttaisivat!" Sillä hän aina miehistyi ja odotti päätöstä. Toisinaan oli jotenkin varma, että vakuutusyhtiön päätös tulee myöntävä, ehkä hiukan korotetuilla ehdoin. Sellaisina hetkinä tuntui olevan lujaa maata jalkain alla. Tuossa hän nyt istui muistissaan seuloen, millä mielellä kulloinkin oli päätöstä odottanut, koettaen kaikin puolin olettaa, että noinkin hän juuri itsekin ajatteli *enimmäkseen*, ettei hän ottaisi vakuutusmaksua maksaakseen lopultakaan. Jos olisi saanut itsensä narratuksi ja muistiansa petetyksi, ei asiassa olisi ollut mitään huolettavaa. Eihän tässä olisikaan sitten mitään toivon petosta!..

Mutta eipä saanut muistiansa narratuksi. "Toivoit sinä! Ajattelit sinä vakuuttaa henkesi – velkaisi tähden!" kuohui ajatuksissa aina, vaikka mitä olisi eteen pistänyt. Kun todellisuus vihdoin yksinomaisena valtiaana jäi luomaan ajatuskuvia, pisti yht'äkkiä mieleen kysymys: paljonkohan minulla oikeastaan on velkaa? Samassa valtasi omituinen pelko, ja hän jo ajatteli jättää koko asian. Olkoon! Mitä minä sen laskemisesta hyödyn! Mutta hänessä kuohui kiihko päästä laskemaan. Kesti vähän aikaa epäröidessä. Tuntui siltä kuin oikea käsi olisi hapuillut kynään, laskuja tekemään, ja vasen käsi kaikin voimin vastustellut. Mutta sitten, aivan kuin sattumalta, vasen käsi hervahti ja oikea sai tehdä tehtävänsä.

Hän koki ensinnä laskea päässä. Oli niin tulinen hoppu ja "vähäpätöinen asia", – vähäpätöinen asiahan se on, koetti hän välistä ajatella, – ettei edes sietäisi kynää ottaa sitä varten. Mutta koko huomio kiintyi numeroihin...

"Mitä?"

Nosti yhtäkkiä hien koko yläpuoleen ruumista, ja hätäisesti etsi hän liivintaskusta kynän. Omituisen kiihkeästi ja uhkamielisenä työnsi hän numeroita paperille. Hienpuuskaus, joka välillä hiukan hellitti, syöksyi pinnalle uudelleen ja poltti. Muisti oli tänään erinomaisen elävä: asiat juoksivat mieleen tarkoin ja selvinä. Kun vihdoin kaikki oli saatu paperille merkityksi, saavutti ikäänkuin väliaikaisen levon. Sen kestäessä hän kauan aikaa muisteli olisiko vielä jotain unohtunut. Kun ei enää mitään mieleen johtunut, tuntui hetkisen siltä, kuin velat olisivat samassa tulleet maksetuiksi. Tuo oli ainoastaan silmänräpäyksellinen hairahdus, josta kohta selvisi, kun muuan pikku asia vielä muistui mieleen ja sen koneentapaisesti kirjoitti entisten jatkoksi.

Hän ei ollut vielä laskenut numeroita yhteen. Tuijottaen paperiin ajatteli hän, oliko oikein muistanut velkain vuosipäivät ja laskenut oikein korot. Hän viivytteli tahallaan yhteenlaskua, lepäili ja kokosi ikäänkuin voimia siihen. Hiki oli kuivunut, ajatukset ja hermosto oli vähitellen vaipunut puuduttavaan lepoon.

Vihdoin Laivurinen kuitenkin havahtui kuin unesta ja ryhtyi laskemaan. Hän laski moneen kertaan kunkin rivin, aivan kuin virhettä etsien, ja piti erittäin tarkkaa lukua myöskin penneistä. Käsi vapisi hiukan, kun vetäisi viimeisiä numeroita. Silmää liikauttamatta tuijotti hän siihen, veti syvään henkeä ja äännähti kummallisella painolla:

"Herra Jumala! Niinhän se on kuin aavistinkin... Eiväthän ne ole vähentyneet juuri ollenkaan."

Rintaa painoi tuskallinen ahdistus, ja kuumeentapaisesti alkoi hän uudestaan laskea.

"Oikein se on!" Hän heitti kynän kädestään; se meni hyppien lattiaan.

Raskaasti ohahtaen nousi mies kävelemään.

II

Ajatukset lensivät vauhdilla. Mielikuvitus toimi kummallisen hämärepiirteisenä, mutta jokainen piirre tuntui sittenkin kiusallisen todelliselta. Toivelmat ja aikeet edellisiltä vuosilta näyttivät kuin tyhjiksi menneiltä arpanumeroilta, joita katsellessa ja vetoa odottaessa on vuosikausia mieltänsä innostanut. Nuo toivelmat olivat kohottaneet rintaa ja lisänneet elinvoimaa vielä aivan vähän aikaa sitten. Mutta nyt ne rojottivat maassa rääsyinä, repaleina irvistellen. Kyllähän tosin jo joku kuukausi sitten oli ruvennut epäilemään niitä, otaksumaan tuulentuviksi, hajoaviksi saippuakupliksi. Vanhan tavan mukaan hän oli kuitenkin aina epäilykset poistanut ja toivoen silmäillyt tulevaisuutta kohti. Mutta nyt...

"Noinko todella onkin terveyteni laita?" Kun tuon jäähdyttävän ajatuksen rinnalla sen lisäksi yhä kummittelivat nuo numerot edessä, paperilla, niin ajatukset joutuivat auttamattomaan sekasortoon. Se oli painavaa, kiduttavaa, se ei suonut mitään syvemmin ajatella, ei mihinkään seisahtua. Hän huomasi nyt tämän seikan ja ajatteli olevansa hukassa, ellei tästä tilasta pääse. Nyt ponnisti hän kaikin voimin löytääksensä risteilevien, toivottomien kuvitelmain joukosta yhdenkään valoisamman, jonka nojaan saattaisi, vaikkapa vain hyvinkin heikolle pohjalle, ruveta rakentamaan *uusia* elämän toivelmia.

Oli luullut, ettei hänellä sentään olisi enää noin paljon velkoja.

... Mikä pettymys! Vavistuksella tunnusti hän itselleen, – se tunnustus tuli ikäänkuin uhitellen, – ettei hän ole ollut mies pitämään menojaan tarpeeksi silmällä.

"Olen ollut semmoinen..." hän ähki kärsimättömästi. Ja kun oli luullut itseänsä kaikissa suhteissa mieheksi, jolla oli kykyä.

"Mikä pettymys!.."

"Mutta millähän oikeudella minä oikeastaan annoin itselleni tässäkin suhteessa niin paljon arvoa?.. Yhdeksänsadan markan tulot! Pitihän tietää, etteivät ne riitä edes minun perheeni menoihin... Mitä sitten velkoihin!"

Mutta totuuden ilmitulemisen tuottama suurin tuska oli jo nähtävästi haihtumassa sen verran, että mies kykeni ajattelemaan. Hän astuskeli muutamaan kertaan yli lattian tekemättä yhtään harha-askelta. "Hm", äänsi hän seisahtuessaan pöydän viereen ja alkoi etsiä pöytälaatikosta jotain.

"Hullu minä olen ollut ... narrannut itseni tyhjällä, olemattomalla... Mutta ei se nyt itkusta parane!" äänsi hän uhitellen ja alkoi mennä ulos. "Itkusta ei se parane!" ärjäisi hän uudestaan. "Täytyy tehdä tässä jotain ... ehkäpä tuon sitten saattaisi unohtaa." Mieli tuli jo melkein iloiseksi, kun saattoi ajatella unohtamista. Kaappasi käsikirjoituksen pöytälaatikosta ja riensi ulos.

Ovessa menessään muisti, etteivät vaimo ja lapset olleet kotona. Ihastui siitä. "Millä olisinkaan heiltä peittänyt tuskani! Mitä olisin sanonut?" Ja vaimolle kertoa tästä asiasta näin kuumana, ennenkuin itse on ehtinyt vähän asettua... Saada vielä vaimo rinnallaan samaan tuskaan, sitä ei hän olisi luullut jaksavansa sietää.

"Vaimon täytyy olla huolista vapaa", hän ajatteli. "Jos minun täytyisi vielä nähdä hänet tässä rinnallani suremassa asioita, joista yksin minun, miehen, tulee pitää huolta ... se olisi elämäni surma..."

"Nähdä vaimo itkemässä leipähuolissa!"

Sellainen ajatus vapisutti ja kiukutti: jospa totisesti minun pitäisi sellaista nähdä! hän yhä uudelleen ajatteli. He olivat tottuneet pitämään talouttansa jotakuinkin toimeentulevan perheen taloutena. Tuo huomio pani taas veren kiihkeämpään liikkeeseen. Muutoksen huomattuaan hän heti koetti poistaa tuota ajatusta, estää sitä teräväpiirteisemmäksi kehittymästä – jottei uudistuisi äskeinen kohta.

Yhtäkkiä johtui mieleen, että oli ennenkin melkein aina tiennyt, ainakin aavistanut, ettei hän ole mikään hyvin toimeentuleva mies ja että toimeentulo yhä huononee, mikäli perhe kasvaa; ja vielä senkin, etteivät hänen velkansa juuri olleet vähentyneet.

"Oikeastaan minä olen sen tiennyt joka päivä", hän ääneen virkkoi melkein tyytyväisenä, "enkä minä ennenkään ole sitä näin hullusti ottanut."

"Mutta miksi, miksi se nyt juuri tällaista helvetin hätää tekee?" hän kysäisi. Syyksi pääasiallisesti pani myttyyn menneen henkivakuutushakemuksen ja "taudin tapaisen", joka oli tänä suvena hivutellut ja hännännyt.

Laivurinen oli tullut puutarhaan ja käynyt istumaan eräälle penkille. Huomionsa kiintyi nyt muassa tuotuun käsikirjoitukseen. Heti alkoi hän sitä lukea, pakottaen itseään siihen:

" – Sillä, niinkuin sanottu, kukaan ei ole siveellisesti oikeutettu yhteiskunnassa elämään ja nauttimaan sen antamia etuisuuksia, jollei hän jollain tavalla koeta tälle yhteiskunnalle korvata, palkita sitä hyvää, mitä hän siltä nauttii."

– Unohtuipas, ajatteli hän ihastuen, minä saatan tähän nyt jo kiintyä, vieläpä innostuakin.

... Mutta olenkohan minä *sitä* sentään ennen noin varmaan tiennyt?.. Olen aina elänyt toivelmien vallassa, olettanut, että aika tuo uusia neuvoja, sivutuloja, ja mihin kaikkiin lienenkään perustanut?.. Nyt alkanee totuus irvistellä, kun tuulentuvat hajoavat..

Hän lausui tämän heti edellisen ajatuksen perään, kysyen itseltään ja taivaalle tuijottaen, ikäänkuin sieltä vastausta etsien. Pian hän kuitenkin havahtui, huomasi hairahduksensa, – ajatuksissa olivatkin molemmat asiat sekaisin. Hän alkoi jatkaa harjoitustaan, lukea esitelmää, jonka oli erästä aiottua iltamaa varten valmistanut.

" – Kuitenkin, kuinka monet, joilla on aineellisessa suhteessa erinomaisen edullinen asema ja jotka saavat asemastansa kiittää juuri yhteiskunnan heille valmistamia etuja, kokonaan lyövät laimin nämä pyhimmat velvollisuutensa! Katsotaan vain sitä, että oma kukkaro aina avautuu ja sulkeutuu varsin edullisella ajalla. Kylmäverisinä saattavat he katsella, miten yhteinen hyvä lentää kuperkeikkaa heittäytyen perikadon kuiluun. Heillä kyllä olisi mahtavat apukeinot käsissä ja he voisivat yhdellä kädenojennuksella estää tuollaisen kuperkeikan. Mutta he eivät tahdo, he eivät halua tehdä muuta kuin sitä, mistä oma, rakas *minä* hyötyy ja voittaa." – Saakeli sentään, että siihenkin tuli nimi pistetyksi!.. Jos nyt olisikin varoja, mutta ... voi!

Hän nousi levottomasti, sillä mieleen oli johtunut ylioppilas Vieruksen takausjuttu. Oli nimittäin joku aika sitten mennyt takaamaan ystävälleen ylioppilas Vierukselle erään kauppias Nerkkulan kanssa yhteisesti tuhannen markan lainan.

"Mikähän sai minut siihenkin nimeni pistämään? Olisihan pitänyt tietää, että minulla on omissakin asioissani kyllin tekemistä", hän vaikeroiden virkkoi ja nousi kävelemään, sillä yhtäkkiä uudelleen herännyt levottomuus esti häntä jatkamasta lukuaan. Kirjoituksen piti hän kuitenkin kädessään varalla – jos kesken kaikkea jotenkin saisi varastetuksi ajatuksensa siihen.

"No, totta se on!" jupisi hän ja hoivasi kädellään vakuuttavasti, "ei minulla ainakaan vielä ole mitään syytä pelätä Vierusta."

Nyt avasi hän taas vihkon ja koetti kiinnittää siihen ajatuksiaan päästen pari lausetta eteenpäin.

... Mutta jos hän kuolisi? pistäysi väliin ajatus. – "Mutta miksi hän kuolisi? Minä vain turhaan itseäni peloittelen. Hän on terve mies, paljon terveempi kuin minä... Minun ... laitani, kuinkahan se oikein lieneekään? Jos se sittenkin olisi rintatauti, kun eivät henkivakuutukseenkaan ottaneet? Henkivakuutus on pelkkä afääri, eikä siinä varmaankaan turhanpäiten hakijoita hylätä." Hän koetteli rintaansa. Se ei nyt tuntunut kipeältä. Mutta öillä hän toisinaan oli herätessään ollut hirveästi hiessä. Sellaista oli sanottu keuhkotaudin merkiksi. Hän otaksui myös tulleen kummallisen heikkohermoiseksi: pieninkin vastenmielisyys sai pois tolilta. Ehkäpä tähän tämänpäiväiseenkin on alkusyy heikkohermoisuudessa?

Kysymyksen kertasi Laivurinen ääneen jupisten. Mielessä tuntui, että jos vain tämän voisi luotettavasti todistaa, niin hänellä ei nyt olisikaan mitään hätää "enempää kuin ennenkään;"

sairas mielikuvitus vain näkee asiat vastenmielisemmässä valossa. Tämä rupesi mielessä vähitellen kehittymään vakaumukseksi. Viime aikoina luuli usein tavanneensa luonteessaan samansuuntaisia vivahduksia. Useita sattumia ja tapauksia muistui mieleen.

"Siitä, ihan siitä tämä johtui, heikkohermoisuudesta ... sairaalloisista mielihoiteista", äänteli hän.

Helpotti, melkeinpä siinä tuntui olevan täydellinen pelastus. Heikkohermoisuus ja sairaalloisuus olivat vain olevinaan pikkuasioita, helposti autettavia... Hyvä, että nyt tietää syyn kaikkiin hassuihin mielihoiteihin! Tietää niitä karttaa, poistaa... Miksei sitä osaisi? Kun jo edeltäkäs tietää, että kaikki johtuu vain heikkohermoisuudesta!.. Tuntui hyvin rauhoittavalta vastaisen varalle, kun voi ajatella tuollaisen tuskan syyt vain teennäisiksi, s.o., että tuskain syytä todellisuudessa ei ole olemassakaan, kaikki on ihan niinkuin ennenkin ... sairaalloisia mielihoiteita vain!..

Tultuaan tuosta melkein vakuutetuksi saattoi hän levollisesti kääntyä ajattelemaan, minkälaiseksi oikeastaan heikkohermoisuus ja kivullosuus olivat viime aikoina hänet tehneet.

Pääasiallinen juonne siinä oli, että hän huomasi tulleensa kummallisen kärtyisäksi. Tuo seikka itseäänkin monesti rasitti: se johti hullutuksiin ja kiukuttelemisiin, joita jälkeenpäin sai hävetä ja katua.

Valistusharrastukset olivat häntä ennen erinomaisesti innostaneet, jopa siihen määrään, että hän itseään melkein liikanaisesti rasitti puuhaillessaan niiden hyväksi. Mutta se kaikki oli ollut vain elämää; toisinaan saattoi pitää puuhien tuottamaa nautintoa, hyvää omaatuntoa, vieläpä mainettakin jonkinmoisena omaisuutena.

Nyt, tänä keväänä, oli yhtäkkiä alkanut olla toisin: melkein kaikki puuhat ja toimet kyllästyttivät ja jo pelkkä ajatuskin, että olisi ryhdyttävä tosi-innolla työskentelemään jonkin aatteellisen asian hyväksi, väsytti. Toisinaan hän kuvitteli ja otaksui olevansa hyvinkin sairas ja pelkäsi kuolevansa. Silloin aina kohta johtui kysymään itseltään, mistä se kuolema nyt siinä paikassa tulisi? Ja miksi se juuri hänet veisi, hänet ... *hänet*? Kun oikein ajattelemaan rupesi, ei se tuntunut mahdolliselta. Mahdotontahan se on... Eikä tämä nyt vielä mitään sellaista kipua liene? Paljonhan on muitakin ihmisiä, jotka sairastelevat silloin tällöin, koko elämänikänsä, eivätkä kuole nuorina, eivät keski-ikäisinäkään. – Nyt häntä kuoleman ajatus vapisutti oudosti. "Mutta jospa minulle sattuisi piankin kuolema tulemaan, ennenkuin ehdin raha-asiani järjestää?.. Kuinkahan Herran nimessä?.. Ne olisivat kerrassaan huonolla kannalla." Häntä painoi raskaasti ja kauan. Vihdoin, ikäänkuin väkisin asiasta irtautuakseen hän huudahti:

"Minä järjestän ne toiselle kannalle!.. Ihan heti, kun vain tässä ehdin ja alkuun pääsen." Loppu tuli vastahakoisesti, puoliväkisin.

Jo ennen oli Laivurinen vähitellen ruvennut kaihtamaan saamamiehiään. Häntä rasitti ja kiusasi se palvelevaisuuden-pakko, johon otaksui olevansa velvoitettu alistumaan heidän suhteensa. Tänään hän sen havaitsi muuttuneen inhoksi, vihaksi. Hän huomasi syvästi vihaavansa erittäinkin yhtä saamamiehistä, talokas Vaitista. Viha pystytti uudelleen tänään jo jotenkin epävarmana luhistelevan toivon. Vimmassaan, joka oli osittain silmitöntä, ei hän niin tarkoin perustellut, miten saisi kaikki käymään niinkuin ajatteli. Pois vaan *sellaisesta* alamaisuudesta! Laina täytyy hankkia muualta, toisenlaisilta ihmisiltä ... suorittaa pois *sellaiselle* ja näyttää, että hän voi raha-asioissakin tehdä vapaan miehen tekoja. Hänellä kyllä olisi luottoa. – "Jos ei minulla, niin ei sitten kenelläkään!" – ei tarvitsisi oljennella kaikenlaisten myyräin orjana, kuin mikä ikään!..

Yhtäkkiä heränneestä omanarvontunnosta kohoili rinta voimakkaasti. Kiihoittuneena aikoi hän taas ruveta esitelmäänsä lukemaan, muodostellen jo ajatuksissaan uusia käänteitä erityisiin kohtiin: pitää antaa niille rikkaille aika löylytys, mokomille aineenorjille, ihmisetanoille!..

Mutta samassa hän kiintyi katselemaan viereisellä maantiellä muuatta satunnaista tapausta.

III

Joukko matkustavaisia pidättyi hevosiansa juottamaan naapuritalon kaivolle. Olikin nyt lämmintä ilmassa! Tie tomusi, tukki suut, silmät ja korvat. Heinäkuu oli käsissä ja kuumia poutailmoja jo ollut pitemmän aikaa. Mitäpä siinä teki matkustaja muuta kuin pidättyä joka kaivolle mikä likelle sattui, juomaan itse ja juottamaan hevosiansa. —

"Älä aja, Mikko! Hoi! Älä aja, pidätä... Annetaan vettä hevosille!" huusi joku peräjoukosta etumaiselle.

Mikko oli juovuksissa, huojui ja hoippui kuin mikä; vielä päälliseksi näytti puoleksi nukkuvan. Useat muutkin ajajat nukkuivat, mikä makasi rattailla selkiselällään, pää alaspäin, mikä missäkin asennossa virui ja rötkötti. Yksi ja toinen heräsi huutamaan, mitä oli milläkin sanottavaa, useimmiten joutavaa, vieläpä sikamaistakin. Kielet sammalsivat, silmät olivat oudosti muljollaan viinasta ja unesta.

Mutta Miska ei seisahtunut vaikka haukuttiin ja nimiteltiin monella nimellä, eteenpäin vain ajoi ja haukkui vastaan. Mutta se, joka ajoi Miskan perässä, suisti kaivopihalle, ja toiset menivät perästä. Miskankin täytyi palata, kun ei yksin viitsinyt mennä. Palatessaan hän kiroili ja pauhasi, ikäänkuin olisi mikäkin mies ollut. Eräs vanhemmanpuolen mies – isännäksi kuuluivat toiset sanovan – oli hyvästi juovuksissa hänkin, istui hirrenpätkällä, kun nuoremmat juottelivat hevosia, jaksatti toisille jotain vanhaa, nuoruudenaikaista tappelujuttua. Juttu oli olevinaan hauska ja kummallinen. Äijä kertoi, miten hän eräänäkin yönä tappeli. Oli ollut jo makuulla tytön vieressä, kun tuli kaksi muuta – nimetkin mainitsi. Ne tulivat tervatampein ja pannunvarsin ja rupesivat niillä paukuttelemaan tuoliin ja pöytään ja häntä pois ajamaan. "Mutta karhu nousi sängystä", hän kertoi. (Toiset, erittäinkin pojat, kuuntelivat ihastellen, jännityksellä.) Ja sitten kun "karhu" oli noussut sängystä, ampunut kaksipiippuisella ja vetänyt vielä lasketun kuusituumaisen, niin – olivatpa lähteneet. Hätä oli tullut kypälän alle.

"Saakeli, no löittekö te?"

"No, etkö sinä nyt, sen tohlo, kuule, kun juuri kerron, että halkaisin käsivarren!"

Toiset nauroivat. "Se on kuuro tuo poika."

"Mutta Maija, missä Maija on? Nukkuuko se kärryssä, vai?" rupesi joku kyselemään. Yleinen, huomio kääntyi siihen. Mentiin katsomaan ja löydettiin Maija makaamassa kärrynlavalla, lautahäkin pohjassa.

"Nouse ylös, Maija!" kiljuivat miehet ympärillä ja kävivät käsin retuuttelemaan vaatteista ja mistä mikin.

"Tulkaa juottamaan konianne, sen viettävä!" huusi joku, joka jo oli omallensa saanut vettä. Muutamat lähtivät kaivolle päin, mutta yksi jäi vielä Maijaa herättelemään. Vihdoin se onnistuikin. Silloin tuli isäntäkin naureskellen paikalle. "Eikö Maija nouse?"

"Makaa perhana, kuin olis' sulhanen vieressä."

Häkin laidan yli kohosi hitaasti pää; pörröinen tukka oli pitkä, kauniin keltainen, oikea pellavatukka.

"Joo ... jo nousee."

"Hä-äh?" veti Maija pitkään ja veltosti. Kovasti ponnistaen kohosi hän seisomaan, katseli älyttömästi ympärilleen ja sopersi muutamia sekavia sanoja.

"Oo ... se on jo kuin kukko, riski ja selvä!" huusi isäntä turvaten itseään häkin laitaa vasten.

"Riski ja selvä ... riski ja selvä ... hek, hek, hek..."

Maija puri hammasta, väänsi päätä ja painui uudelleen alas.

"Aivanko se nyt makaamalla ... makaamalla kuittaa kaupunkireisun. Älä hiidessä ... tule alas Maija, hevostasi juottamaan ... pitää juottaa hevosia ja – kuuletkos, – saat itsekin ryypyn!"

Muuan oli kaahinut pyörälle seisomaan, otti Maijaa käsivarresta ja kehoitti nousemaan. Toinen saapui apuun toiselta puolen. Isäntä nauroi ja kehoitti nostamaan alas, ryypyyä ottamaan. Toiset tekivät käskyn mukaan, nostivat tytön pois kärryistä. Siitä syntyi suuri ilo, erinomainen naurun aihe: tyttö ei tahtonut kyetä seisomaan, vaikka häkin laidasta kiinni piteli.

Hän oli noin kahdeksantoista vuoden ikäinen, sievänlainen tyttö. Vaatteetkin oli pukeutunut ylensä koreat: hänellä oli uudet, sievät, matalaruouiset kengät, valko- ja punaraitaiset sukat, uutukainen musliinihame ja omakutoinen suvikappa. Sanalla sanoen hän oli pukeutunut juhlapukuun markkinoille, koreilemaan ja huvittelemaan.

Miehet pyrkivät likelle juttelemaan, kukin satuansa sanomaan, piirihyppyäkin pyörimään tempasivat. Maija virkistyi vähitellen, sai puhelahjankin ja rupesi kiroilemaan. Toisinaan hän lauloi, nauroi ja tanssia kompuroi miesten kanssa. Maijan oli hauska ja miesten oli hauska. Isäntäkin yhtyi joukkoon, jopa pyörimäänkin. Muuan vanha, hiljainen eukko tuli sekaan, koetti repiä pois Maijaa ja hillitä miehiä. Mutta Maija suuttui ja haukkui, käski ämmän mennä hiiteen. Miehet eivät suuttuneet eivätkä muutenkaan välittäneet, ilkkuivat vain ja käskivät ämmän töppösiinsä kursimaan. Ämmäkin vihdoon suuttui ja meni haukkuen pois. Miehet juoksivat pullojaan hakemaan: Maija on hupainen matkatoveri, pitää palkkioksi ryypyy tarjota. Toiset vetivät sillä aikaa Maijaa kaivolle, että saisi vedellä päätä huuhtoa. Matkalla Maija kaatui, ryvetti uudet vaatteensa, joilla oli koreilemaan lähtenyt. Suu, joka tavallisissa oloissa saattoi olla supukka, oli rumasti väärällä, ja kasvojen ilme surkea.

Läheisen talon kartanolta oli kokoontunut miehiä kurkistelemaan. "Pitävätpä surkeata peliä tuon tyttöparan kanssa", sanoivat he. Mutta nauroivat kuitenkin: mikä lintu liekään tuo naikkonen. Tuli vihdoon naiseksi siihen surkuttelemaan Maijaa. "Tuollaisia ne ovat miehet", sanoivat, "koko piruja matkakumppaniksi. Kun miehet ovat juovuksissa, hoitavat naiset niitä. Mutta miehet ovat tuollaisia! Tyttöparan räakkäävät kuin villit. Itse kuitenkin juottaneet ovat, narranneet, pyövelit!" Ja naisten teki mieli mennä hätään, mutta miehet eivät laskeneet.

Tiellä taas miehet kilpailivat, kuka saisi Maijan ryyppäämään pullostaan. Maija soti vastaan kynsin hampain, puhutteli miehiä rumilla nimillä eikä luvannut huolia. Itkikin hän jo. Mutta kun ei mikään auttanut, suostui vihdoon isännältä ottamaan; lupasi antautua tämän kanssa hyviin väleihin, ruveta isäntäsille ja emäntäsille. Isäntä olikin leskimies.

Tästä tuli uutta ilonaihetta: Maija isännälle morsiameksi, yksille rattaille pitää mennä, käsi kaulalle ja rakastaa! Isäntä innostui, rupesi pojille äikittelemään: "parempi olen vielä vanhanakin kuin te!" Pojat kyllä osasivat asiaa maalata: vanhapoika, suuri junkkari ... osaa se vaan tyttöjä suositella...

Muitakin matkustavaisia ajoi ohitse, toiset juovuksissa, toiset selvinä, mikä haukkui, mikä nauroi, mikä mitäkin huuteli. Kaikki vain huomasivat tuon mellakan.

Täytyi vihdoon lähteä. Käsikynkästä isäntä Maijan rattaiden ääreen talutti. Maija koetti nousta sinne, mutta putosi maahan ja kaatui pitkälleen. Miehet tulivat ja nostivat kärryihin.

Jo rupesivat vakavammat miehetkin päätä ravistelemaan. Isäntä meni

Maijan viereen. Molempain päät retkahtelivat ja pukahtelivat.

Matkakumppanit nauroivat ja mellastivat: "hupainen reisu", sanoivat,

"jopa sai Vaittinen emännän! sai kuin saikin."

Kylän miehet naureskelemaan ja naisten kanssa riitelemään. Matkustajat katosivat tomupilveen. Sieltä kuului vielä huutoja ja juoppojen meteliä.

IV

Laivurisen huomio kiintyi koko ajaksi naapuritalon kaivolta kuuluvaan meteliin. Velan johdosta, joka hänellä oli Vaittiselle, tuon joukon isännälle, oli hänen ja Vaittisen välillä olemassa erityinen suhde, mikä saattoi hänet vielä tarkkaavaisemmin seuraamaan tapauksia tiellä.

Tyttö, – Maija – oli Laivurisen entisiä oppilaita; hän oli pari lukukautta käynyt kansakoulussa. Oli koulussa osoittautunut kelpo tytöksi, eikä opettajalla ollut vieläkaan mitään syytä epäillä häntä. Tytön vanhemmatkin Laivurinen tunsi. He olivat siivoja, köyhiä ihmisiä ja varmaan rakastivat tytärtänsä: olisivat varmaan itkeneet ja harmaata päätänsä repineet, jos olisivat sattuneet tätä näkemään! Tuo kaikki johtui omituisen lämpimästi Laivurisen mieleen. Rakkaiksi tulevatkin vanhemmilleen ja opettajilleen kiltit tytöt. Eivät ne koskaan mieltä murra, ovat aina oppivaisia ja palvelevaisia...

Laivurisen kiukku leimahti. —

Ottaessaan lainansa Vaittiselta oli hän juuri tullut virkaan. Silloinkin hän järjesteli asioitaan, tukki saadulla summalla useita pikku velkoja. Ja kun velkakirjassa oli kaksi vankkaa takausmiestä ja itsellä edessä toivehikas tulevaisuus, niin ei hän katsonut velvollisuudeksensa Vaittista millään erityisellä tavalla kohdella. Vaittinen olikin hänen mielestään moukka, suuri jaarittelija, itsensä ja hevostensa kehuja. Ensin kuitenkin tullessaan miehen tuntemaan Laivurinen melkein hänestä piti. Sopivapa onkin olla tuollaisen veloissa, ajatteli, kunnioittaa opettajaa kuin rovestia! Ja hän luuli todella siihen aikaan, että Vaittinen kunnioittaa opettajaa kuin rovestia!

Mutta sitten alkoi hän saada Vaittisesta alinomaisen vieraan. Ajan pitkään se rupesi kyllästyttämään, kun nuoruuden ajan hullutuksista, akkain riidoista, velkomisjutuistaan ja sen semmoisista saattoi jaksattaa väliin puolen päivää. Jaksoi sitä vielä sentään sietää, kun ei pitänyt itseään millään tavalla orjuuttavassa asemassa Vaittisen suhteen... Ainahan niitä tuollaisia täytyy viisaampain sietää, lohdutteli hän itseään.

Väliin joku ystävä huomasi tämän tuttavuuden ja kysäisi syytä siihen. "Velassa olen hänelle", vastasi Laivurinen, kun oikein iloisella tuulella oli ja sai siitä hupaista leikinaihetta. Kun totisempana oli, sanoi syyksi mitä milloinkin.

Mutta vuosien kuluessa muodostui asia omituiseksi ihan huomaamatta. Kun aineelliset asiat rupesivat ajatteluttamaan ja kun väliin tuli raskas olo juuri silloin, kun ne mieleen johtuivat ja tahtoi, mitä pikemmin sitä parempi, saada ne pois mielestään kuvitellen sitä pahaksi, aiheettomaksi luulotteluksi, – silloin alkoi huomata, että hän jollain tavalla kaihosteli enemmän Vaittista kuin muita samanlaisia tuttuja. Kun tämän kerran huomasi, oli se siitä lähtien useamminkin mielessä, ei vain silloin kun Vaittista tapasi. Tuo ajatus, kuvitelma tuli lopulta niin luopumattomaksi, että sitä saattoi pitää suoranaisena orjuutena. Miksi pitääkin, hän silloin ajatteli, henkisen työn tekijäin olla aineen omistajain orjina? Eikö juuri henkinen työ, tiede, ole loihtinut esiin niitä välikappaleita, joilla aineellista omaisuutta kootaan? Miksi ... miksi ovat olot niin nurinkurisia, että ainoastaan nämä paturit, jotka ovat tarpeeksi vähän ihmisiä uhrataksensa mitään ajastaan ja omaisuudestaan itsensä kehittämiseksi, Jumalan kuvan esiin loihtimiseksi itsestään, – että ainoastaan sellaisilla olisi leipähuolista vapaa tilaisuus siihen! Eikö ole totta, että ainoastaan halvat ihmiset voivat rikastua, koska he ovat kyllin halpoja uhraamaan sielunsakin rikkauden...?

Niin hän silloin tuumaili. Mutta se tuotti iloa, pirullista iloa: oikeanpa kuvan sain sellaisesta, saakelin sattuvan!

Kalvava (se oli tullut kalvavaksi) orjuudentunne ei kuitenkaan poistunut. Aina ajattelutti: mikä sen tietää, milloin tulee ja vaatii saatavansa pois? Hän tunsi jo miehen. Oli vakuutettu siitä, että heti vaatisi, jos vähänkin suututettaisiin. Siitä saakka hän alituiseen mietiskeli, miten saisi velan muutetuksi ja lainan jonkun toisen huostaan. —

Ja nyt hän sai tilaisuuden salaa puitten varjosta tarkastella erästä puolta saman miehen luonteessa.

Kun hän näki, miten Maija nostettiin isännän rattaille, astahti hän jo kiivaasti aidan luo aikoen hypätä siitä yli, rientää ottamaan kurkusta kiinni tuota miestä ja huutamaan hänelle täyttä kurkkua:

"Senkin saatana!"

Juuri niin hän ajatteli ärjäistä painavalla, musertavalla äänellä ja nautti jo sen vaikutuksesta. Mutta juuri aitaan tarttuessaan peruutti hän päätöksensä aivan ilman mitään erityistä syytä. Kuin huumauksesta heräten hän jupisi:

"Mutta mitä se hyödyttää?"

Häntä hallitsi muutaman silmänräpäyksen jonkinlainen velto välinpitämättömyyden tunne. Mutta samassa, kun joukko lähti ajamaan ja Vaittinen laski kätensä tytön vyötärölle, syntyi hänessä uudestaan myrkyllinen viha ja hän kirosi. Kohta sen jälkeen hän vihasta valittaen huokasi:

"Kun tuolla tavalla kehtaavat nuo raakalaiset häväistä ihmisten lapsen!"

Hän tunsu niin sanomatonta sääliä Maijaa kohtaan, että jo taas rupesi melkein katumaan, ettei sittenkin mennyt Vaittista kurkusta puristelemaan.

"Noin tallaavat ne minun kylvämäni laihoa, nuo raa'at mammonan palvelijat ... nuo, jotka pitävät itseänsä pitäjän etumaisina, oikein malli-ihmisinä! Mitä on hyötyä työstäni ... elämästäni?.."

Pikkutytön pää pistäysi ulos huoneen ikkunasta.

"Missä isä on?"

"Täällä on!"

"Äiti pyytää tulla syömään."

"Jahah."

"Odottakaa, isä, minä tulen noutamaan isää."

Tyttö katosi ikkunasta, ja samassa alkoi huoneesta kuulua herttaista pikkujalkain kapittamista.

Jo tyttösen ensimmäinen huuto oli Laivuriseen vaikuttanut omituisen hellästi. Onhan minulla omat herttaiset lapseni!.. Pikku Lyylini...

Lyyli tuli juosten isän luo, hyväillen ja leperellen. Olikin herttainen lapsi, nelivuotias, iloinen ja veikeä. Ja Laivurinen unohti siinä hetkessä koko illan tuskat, kun sai lapsen syliinsä ja lähti astumaan sisään. Lapsi tahtoi alas, itse juoksemaan, veräjää aukaisemaan.

Mutta juuri kun astui puutarhan veräjästä pihan puolelle, leimahti kuin salama mieleen: jos nyt kuolisin, niin ihmiset sanoisivat: kovinpa oli hänelläkin velkoja... Lapsi juoksi edellä huonetta kohti iloisesti laulaa hyräillen.

"Minä maksan ... maksan ... maksan", jupisi Laivurinen hämmingissä, ikäänkuin sanan voimalla painaakseen alas paraillaan kehittyvää mielikuvaa. "Ja mikäs estää minua vieläkin suurempipalkkaista paikkaa hakemasta? ... koettamasta?"

"Lyyli hoi! Tule isän syliin."

Hän tempasi lapsen syliinsä äkillisessä ilon huumauksessa, jonka seuraava ajatus tuotti.

"Isän rakas, pikku Lyyli... Isä pitää huolen lapsestaan ... ei kukaan muu."

Hänen äänensä värähteli oudosti ja hän puristi lasta rintaansa vasten. Lyyli kietoi riemuiten kätensä isän kaulaan ja painoi päänsä tämän leukaan.

Laivurinen tunsu suloista elämänmakua, ikäänkuin muinoisten tuulentupien kuvat olisivat taas yhtäkkiä ilmestyneet viehättävinä, tosiperäisinä ja tavoiteltavina.

Ja hänen oli sanomattoman hyvä olla: suudella tuota pikku enkeliä, rakasta, kultaista isän tyttöä ... pitää leukaa tuon kultaisen pikku pääläen nojassa suloisesti haaveksien lapsen puhallellessa lämpimiä henkäyksiä isän kaulalle.

Hän astui sisään huoneeseensa. Raollaan olevasta kyökin ovesta kuului keskustelua ja hän suuntasi heti siihen huomionsa.

" – Se on niin merkillistä, että – täytyy sekautua joka asiaan", kuuli hän vaimonsa sanovan kiivaasti, sekä jatkavan vielä jotain hiljempaa tyytymättömällä äänellä. Sen jälkeen alkoi kuulua

muorin ääni, mutta siitä hän ei saanut selkoa juuri ollenkaan, ainoastaan joitakuita sanoja. Ne hän kuvitteli tuon äänen mukaan teräviksi, pistäviksi, kiusallisiksi.

Jonkunlainen kärsimätön kiukun leimaus välähti mielessä ja hän oli vähällä rynnätä tuonne sisään huutamaan: "teidän täytyy lakata torailemasta, taikka minä ... minä!"

Mutta mitäs tämä muoriin vaikuttaa! muisti hän pian ja hymähti katkerasti. Ei muori ota ymmärtääksensä, ja jos ymmärtääkin, niin toiseksi kääntää ja itse alkaa omia kärsimyksiään valitella...

Hän ei muistanut enää ruokaa, istui vain lapsi sylissä soutuoliin. Yksi jokapäiväisimpiä elämänhuolia painui nyt omituisen raskaana hartioille. Miksi, miksi sekin raskaus vielä pitää meillä olla, että muori ryöstää vaimoltani vapauden ja elämänonnea? Ja minulta samassa? jatkoi hän ajatustaan. Ennen ei hän ollut tähän asiaan suurta huomiota pannut, oli ajatellut sitä vain yhdeksi välttämättömistä vastuksista. Nyt sekin alkoi näyttää liikanaiselta.

Kyökistä ei kuulunut enää mitään. Siellä vallitsee sanaton vihanenkeli, ajatteli Laivurinen.

"Kunpa Liina edes jaksaisi kärsiä, eikä ottaisi sitä niin sydämelleen", huokasi hän. Olisi tuntunut paljoa helpommalta. Ja mitäpä Liinan tarvitsisi huolia muorin marinoista! Tukkisi korvansa, pitäisi itse suunsa kiinni ja tulisi tänne kanssani nauramaan. Ne ovat kaikki vanhat akat sellaisia, aina niissä on kärsimistä.

Lyyli oli nukahtanut syliin. Eipä isästä ollutkaan toveriksi, johtui

Laivurinen surumielin ajattelemaan.

"Lapsi kai tuntee turvallisuutta tuossa", virkahti hän jälleen, ja mieli meni hyväksi.

"Mutta mikä turva minä enää olenkaan", hän kohta taas huomasi katkerasti.

Liina tuli sisään. Tullessaan katsoi ovesta kurkistellen oliko sisällä niitä, joita etsi. Suu meni iloiseen hymyyn, kun huomasi heidät. Laivurisen kasvoilla kuvastui myöskin heti iloisempi ilme: hän ei ollut luullut näkevänsä Liinaa iloisena tänään. Rouva tuli viereen, laski kätensä Laivurisen päälle ja kumartui hyväilemään nukkuvaa lasta.

"Pikku lintuseni." Sitten hän kehoitti illalliselle ja arveli ruoan jo vähän jäähtyneenkin.

"Mutta miksi sinä niin sanatonna?" kysyi hän.

Laivurinen alkoi kierrellä. Hän ei olisi mielellään ilmaissut luulojansa, jos ne olivat perättömiä, eikä olisi tahtonut ollenkaan ottaa esille akkain riita-asiaa. Yhtä ja toista teki vain vakavuutensa syyksi, oli väsynyt y.m. Mutta lopuksi ikäänkuin vahingossa kysyi: "Oliko teillä riitaa äsken?"

"Kenellä?"

"Sinulla ja muorilla."

"E-e-i", veti rouva pitkään, "miksi niin?"

Laivurinen ilostui.

"Minä vain luulin", sanoi hän, "kun tulin ulkoa, niin olin kuulevinani kyökistä jotain sellaista."

Tuli selville, että kyökissä oli puhuttu jostain emännästä, joka oli sekautunut omituiseen parjausjuttuun, josta uhkasi tulla oikeudenkäynti.

Laivurinen meni iloisena syömään leperellen heränneen Lyylin kanssa. Nuoremmat lapset Otto ja Lempi nukkuivat jo. Ennenkuin isä rupesi syömään, kävi hän lasten vuoteen luona. Herättänytkin hän olisi ne, mutta äiti pelkäsi, että he alkavat itkeä ja parkua. Täytyi jättää se ja ainoastaan kuvitella mielessään, miten hän nyt ryskyttäisi ja leikkisi heidän kanssaan, jos he olisivat valveilla.

Ruvettiin syömään.

Laivurinen kertoi pöydässä, että henkivakuutusyhtiöltä oli nyt tullut kieltävä vastaus hänen vakuutushakemukseensa.

"Todellako?" huudahti rouva, ilmeisesti pelästyneenä.

"Todella, tietysti. Mutta en minä siitä nyt sentään niin suuria välitäkään." Mutta rouvan näkyvä mielenliikutus sai Laivurisen kärsimättömälle tuulelle.

"Mitähän niitä joutavia puuhaakaan", virkahti muori, ahkerasti lipitellessään puuroa suuhunsa, "menoja on muutenkin."

"Sinun tautisi on sitten varmaankin jo hyvin arveluttavalla kannalla", jatkoi rouva katsellen kiinteästi miestänsä.

"Hm, luultavasti", äänsi Laivurinen.

"Miksi ei mennä Rannaston Tiinan pariin, että se keittäisi lääkettä. Kyllä tauti menisi. Mutta kun ollaan niin kovin, ettei", paneskeili muori.

"Mitä ollaan?" kysyi Laivurinen hymyillen.

"Herrasia."

"Älkää, äiti, eihän tässä nyt tarvitse ruveta riitaa haastamaan", pyysi

Laivurinen.

"Riitaa! – sys siunatkoon, vai riitaa! Kun koetan teille hyvää opettaa ja neuvoa, niin se on riitaa", rupesi muori. Hän lopetti pian syömisensä ja meni muristen pois. Rouva oli pysynyt koko ajan sanakiistasta erossa; se teki Laivuriselle hyvää. Muorin mentyä he kumpainkin hymähtivät, ja Laivurinen otti iloisemman katseen.

"Mutta kyllä sinun, hyvä ystävä, täytyy taas ensi tilassa käydä lääkärin luona ja antaa tutkia itsesi, onko se aina pahenemassa."

"Ei se pahentunut ole, enkä minä lääkärin luo mene, ennenkuin olen edes ne lääkkeet käyttänyt, mitä minulla nyt on."

"Tunnetko sen sitten varmaan?"

Laivurista liikutti vaimon omituisen vieno ja hellä katse sekä ääni.

"Ei nyt vielä sentään tiedä *sitä* surra", virkahti hän.

"Mitä sitä?"

"Niin, kuolemaa pelätä."

Vaimo alkoi itkeä,

"Minua vaan peloittaa", hän sanoi, "että tautisi on jo pahalla jälellä, kun ei henkivakuutusasikaan hyväksytty. Tauti kumminkin lienee syynä ollut. Ja silloin kun tarkastettiin, et vielä itse tietänytkään kivustasi paljon mitään."

"Toivotaan sentään; jos nyt jo itkemään ruvetaan, niin kuolemme itkuun", päätti Laivurinen ja nousi pöydästä. Samassa herahti nauramaan.

"Katso!" sanoi hän ja osoitti Lyyliä, joka oli nukahtanut tuoliin, missä oli lautaseltaan puuroa syönyt.

Molemmat nauroivat. Lapsen pää oli suloisesti valahtanut rinnalle. Äiti meni korjaamaan vuoteelle ja Laivurinen pistäysi omaan huoneeseensa.

Hän oli juuri aikeissa istua, mutta samassa tuntui kuin jokin aate olisi päässä kypsynyt varmaksi päätökseksi, ja hän virkahti:

"Jaa, niinpä teenkin ja heti. Kello on vasta 8... Sen minä totisesti teen." Hän pisti päällysnutun yllensä ja huusi Liinalle, että aikoi käydä Airaksisessa. Rouva tuli kummastelemaan, kun näin myöhään. Mutta sitä ei Laivurinen ehtinyt paljon kuunnella.

"Ei Airaksinen sitä kiellä, on hän siksi ystäväni", jupisi hän ulkona mennessään. "Hänen *täytyy* taata minulle sellainen laina... Sellainen vain, että saan maksaa Vaittiselle... Minun täytyy päästä hänestä erilleni ehdolla mil-lä hy-vän-sä!"

"Ja rauhaa perheeseeni, rauhaa minä tahdon! Ostan mökin tuolle äitivanhalle ja elätän siellä. Maksoi mitä maksoi! Mutta rauhaa minä tahdon, ennen kaikkea Liinalle."

"Ja sitäkin pelkään, että jos sellaista kauemmin kestää niin... Sillä kyllä minä varmaankin rakastan vielä sitä muorirukkaa, niin oikullinen kuin hän onkin.

"Ja leimaus sentään! Jospa kerran pääsisi vapaaksi siitä ajatuksesta, että mulla on Vaittiselle velkaa."

Kuin tuulessa riensi hän kylän läpi. Airaksisen puoti oli vielä auki ja kauppa käynnissä. Astuessa puotiin hervaisi häntä oudosti ja syntyi yhtäkkiä ajatus kääntyä takaisin. Mutta hän astui kuitenkin sisään. Heti osoitti puotimies kamariin menemään ja kehui, että kauppias on siellä. Hän oli oudosti hämillään; vaivasi ajatus, että nuo ihmiset jok'ikinen lukevat hänen ajatuksensa ja katselevat surkutellen. —

"Oo! Mutta mikä erinomainen miehen nyt sai matkaan? Painahan puuta, velikulta." Sillä tavoin otti Airaksinen vastaan. Laivurinen säpsähti. Ajatteleekohan se sitä viittä sataa markkaa, josta on takuussa? leimahti Laivurisen mielessä heti kysymys. Vai on tämä erinomaista, ajatteli hän kohta ... Erinomaista... Vai näyttää tuloni *erinomaiselta ja harvinaiselta*? Hm... Tärkeitä asioita, ajattelet. Eipähän niinkään tärkeitä, et saa tietää vaikka...

"Mitä kummaa siinä sitten?" ehti hän vihdoin kysyä, joka hermo valmiina tarkkaamaan, sanoisiko Airaksinen jotain, mistä kävisi päättäminen, että hän aavistaa.

"No perhana, istuhan. Eihän sinua saa enää nähdä kuin rahan edestä."

Laivurinen sävähti punaiseksi kuin veri ja teki turhan nauramisyrityksen.

"Rahan edestä?" äänsi hän, enemmän matkien, kun ei ollut muutakaan sanottavaa.

"No, no älähän suutu sentään. Kaikissa tapauksissa: alatko virkistyä?"

"Enpähän tiedä. Mutta en minä joudakaan istua. Tahdoin ostaa vain yhden kirjan paperia. Tuletko antamaan vai?"

"Mutta istuhan..."

"En. Tulen toiste, kun on aikaa."

"Tuota ... no voi hiisi, kun miehellä on hätää", luki Airaksinen, kun meni toisen perässä puotiin.

"Sinä se tienaat rahoja vain yöt päivät", virkahti Laivurinen puodissa, ja suu oli naurussa.

"Valehteletpahan! Sinäpä niin teet. Sun palkkas juoksee yhtämittaa kuin syntivelka." Airaksinen nauroi, ja muut puodissa olijat yhtyivät. Laivurinen säpsähti, teki pari turhaa koetta nauraaksensa. Sen perästä hän sanoi hyvästi ja meni.

"Syntivelka", matki hän, kun pääsi tielle.

"Ei, ei koskaan *häntä*... Häntä *en* pyydä", äänteli hän vapisten mielenliikutuksesta ja jatkoi vitkaan kulkua kotoa kohti.

V

Laivurinen makasi yönsä hyvin huonosti, erittäinkin iltayöstä. Jos unonen joskus hiljaa lähenteli, hienosti leyhytellen huumaaavia siipiään, niin silloin, aivan aavistamatta kuin ryöväri, ryntäsi esiin joku harmillinen ajatus. Ja kaikki vähäpätöisyydetkin ne nyt kuvastuivat mielessä suurina ja kovin kiusallisina. Ne olivat ikäänkuin liittoutuneet väkivallalla kukistamaan, saattamaan epätoivoon. Niitä ilmestyi yhä uusia, yhä kamalammissa muodoissa.

Pahinta kaikesta oli se, että rinta tuntui hellältä ja hengitys kävi raskaammaksi. Sellaiselta se ei ollut tuntunut moneen viikkoon, vaikka kyllä aikaisemmin keväällä, jolloin hän kävi tohtorin luonakin muutamia kertoja. Viime viikolla oli hän jo ollut siinä luulossa, että tauti on helpottanut. Mutta ei! Nyt sekin kävi kimppuun kuin musta painajainen, julmana, säälimätönnä, peloittavana. Vuoteella hän ähki, toisinaan melkein valitus ja itku pyrki. Monta kertaa kysyi vaimokin: "miksi et nuku? Mikä sinua vaivaa?" Täytyi ilmoittaa, ettei häntä oikeastaan mikään kiusaa, ettei vain tahdo uni tulla, eikä itsekään tiedä miksi ei. Kun saattoi tätä oikein vapaalla äänellä valehdella ja huomasi, että vaimo uskoi ja nukkui uudelleen, niin mieli meni paremmaksi. Vihdoin luonto voitti ja uni valloitti. Aika oli silloin jo kulunut yli puolen yön.

Aamulla hän oli väsynyt ja pahoinvoipa, rinta arka ja kipeä. Yleensä oli mieli rauhallisempi kuin eilen ja yöllä, sillä lepo oli sen verran virkistänyt, että saattoi jotenkin tasamielisenä ajatella eilisiä asioita.

Nyt oli sunnuntai-aamu. Ilma oli erinomaisen paisteinen ja kaunis. Paksu yökaste, joka vielä kimalteli puitten lehdillä ja ruohikossa, teki raitistavan vaikutuksen kuin vesilasi kuumalla säällä. Ihmisiä käveli maantiellä hiljakseen kirkkoa kohti, mistä kuului aamukellon juhlallinen kajahtelu.

Laivurinen nojaili avoimeen ikkunaan ja sulki huomionsa kaikki nämä seikat. Yhtäkkiä päätti hän lähteä kirkkoon. Hänellä ei ollut tapana käydä siellä muuta kuin kerran vuodessa ripillä ja joskus sattumalta muuten. Esteenä ei ollut matkan pituus, vaan se, ettei sinne tullut mentyä. Mutta nyt tuli ikäänkuin ikävä sinne. Kellot kutsuivat, ihmiset kulkivat juhlallisina, luonto ja kaikki oli juhlallista. Sielussa heräsi omituinen osanoton halu, ikävä ja kaipuu. Hän ilmoitti asian vaimollensa ja kehoitti tätäkin lähtemään. Molemmat rupesivat valmistautumaan.

Pukeutuessaan kirkkoon ajatteli hän, mistähän oikeastaan oli nyt tullut tämä päähänpisto? Hän kuvitteli, mitä ihmiset mahdollisesti ajattelevat, kun hänet kirkossa näkevät. Vapaa-ajattelijaksi ja jumalankieltäjäksi hän tiesi muutamain yksinkertaisten ihmisten häntä sanovan. Siitä hän ei välittänyt oikeastaan mitään, sillä otaksui, ettei kukaan järkevä ihminen sellaisia usko.

Tuon arvelun Laivurinen tiesi levinneen siitä, ettei hän käynyt kirkossa ja että hän joskus, puheen tullessa tästä asiasta, oli lasketellut hiukan vapaammin.

"No parempi olisi ollut pitää suu kiinni", hän sanoi itsekseen pukeutuessaan, "eihän siitä mitään hyötyä lähde, että yksinkertaiset ihmiset vääriä käsityksiä pitävät; pahaakin voisi siitä seurata. Mutta mitä oikeastaan teen kirkossa?" hän ajatteli. "Tiedän minä itse saman minkä pappikin. Hartauden harjoituksia varten en taas halua sinne, kaikki ovat siellä niin *olevinansa*; se näyttää minusta hävyttömältä totuuden ja Jumalan pilkalta.

"Kyllä on totta, että tämä on itsekkäästi tehty", hän jupisi, "on se". Mutta mitä minä sille taidan, itselleni, luonnolleni, ajatuksilleni! Enhän sille mitään voi, että *näen*

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.